

הם אומרים שהצבע שלנו עצוב – דוגמאות אחדות לשיח גזעני בבתי ספר ובספרי לימוד

נורית פלד-אלחנן

תקציר

במאמר זה מובאים לידי ביטוי שני מחקרים, נפרדים ושלובים זה בזה: האחד הוא חקר השיח בכיתה הרב-תרבותית בישראל, שנערך במספר רב של כיתות בית ספר וכיתות גן ובו נבדק השיח הדבור של מורים וגננות, ובעיקר הנימות הגזעיות שבשיח. במאמר יובאו דוגמאות משיחות עם ילדים ומורים ומתצפיות שנאספו בשנים 2009-2012 וייעשה ניסיון להגדיר את השיח על פי קטגוריות שנלקחו ממחקרי שיח הכיתה ומן המחקרים הסוציולוגיים בנושא השיח החינוכי והשיח הגזעני. המחקר האחר הוא ניתוח רב-אופנויות (מולטי-מודלי) של ספרי לימוד בדגש על הדרך שבה מוצגים יוצאי אתיופיה. ניתוח רב-אופנויות בודק את הטקסט המילולי לצד מערכות אחרות של סימנים חזותיים כמו תמונות, גרפים, דיאגרמות, צבע, סוג אות, מפות ועוד ועל כן הוא חיוני לחקר ספרי לימוד המורכבים מסוגות זוטא מילוליות וחזותיות. הניתוח מאמץ את דרכי המחקר של הסמיוטיקה החברתית, ניתוח רב-אופנויות של טקסטים וחקר השיח הביקורתי. מסקנת שני המחקרים היא שיש תהליך הגזעה בשיח המופנה אל תלמידים יוצאי אתיופיה ובשיח שבו דנים ביוצאי אתיופיה בספרי לימוד. הגזעה זו באה לידי ביטוי בדיבורם של מורים ובהתייחסותם הסובלנית להתבטאויות גזעניות מצד תלמידים וכן בהצגתם הסטריאוטיפית השלילית של יוצאי אתיופיה בספרי הלימוד. הגזעת השיח נובעת מחוסר היכרות עם התלמידים, עם תרבותם, עם שפתם ועם דרכי הלימוד במחוזות מוצאם, וכן מן ההתייחסות אל יוצאי אתיופיה כאל בעיה. במאמר מוצעים פתרונות ודרכים למיתון השיח הגזעני.

תאריכים: שיח גזעני, שיח הכיתה, ניתוח מולטי-מודאלי, ספרי לימוד, חקר השיח הביקורתי, פרופיל אורייני